

תיכף וישאלו בני' בד' ושם ארון ברית האלדים בימים ההם, הרי דהארון היה אז בבית אל ולכך היו מותרין הבמות והיו מקריבין שם בבית אל כדין במת יחיד.

ואסיף לך להראות מי הביא או הארון לבית אל, כי בסדר עולם (יב) אמרו כי הך עובדא בפלגש בגבעה היה בימי כושן רשעתים והיה אז ירושלים בלא איש מבני ישראל, וכמו שאמר (שופטים יט, יב) @לא נסור אל עיר נכרי, וזה היה סמוך למות יהושע. ועיין בהגהות הגר"א לסדר עולם פרק י"ב. ובשופטים א': ויעלו בית יוסף גם הם בית אל וד' עמם ויתירו בית יוסף בבית אל – כי לדעתי פירושו כי היה הארון אתם, וזהו וד' עמם, שהארון הוא משכנו, וכמו שכתוב ויתיצבו לפני האלדים – לכן אז היה הארון בבית אל, ואז היה עובדא דפלגש בגבעה. וכל זה ברור. ובמשנה פרק משוח מלחמה (סוטה מב) ד"א ההולך... זה מחנה הארון.

והנה בירושלמי מגילה פ"ק הי"ב ר' ייסא בשם ר' יוחנן: זה סימן, כל שהארון מבפנים – הבמות אסורין, יצא – הבמות מותרות, [וזהו כמו שפירשנו מהתוספתא]. בעי ר"ז קומי ר' ייסא: אפילו לשעה כגון ההיא דעלי. ולפי מה שפירשתי מוכח דאפילו לשעה אם יצא – הבמות מותרין וצריך לומר דדוקא כשיצא למלחמה, שלא נח בשום מקום שפיר בעי אם הבמות מותרין, משא"כ כאן נח בשכם ונח בבית אל. ודו"ק' (משך חכמה ראה יב, ח).

וכן צידד בקיצור בשפת אמת (ק"ט). מסברת עצמו שלכך בנוב וגבעון הותרו הבמות [גם למ"ד 'זו וזו שילה' – שלא מצינו שחילקן הכתוב] – לפי שלא נאסרו הבמות אלא כשהמקדש היה עם הארון בתוכו, וכמו שפרשו בגמרא שנקראת 'מנוחה' על שם מנוחת הארון.

וע"ע בהרחבה בענין זה, ובהסבר החילוק בין שילה לירושלים, בספר 'פרקי מועדות' ח"ב פרק כא, עמ' 478 ואילך.

דף קב

'בעי רבי זירא, עולת במת יחיד שהכניסה לפנים והוציאה לחוץ מהו, מי אמרינן כיון דעיילא קלטה לה מחיצתא או דלמא כיון דהדר הדר... – לפרש"י מדובר כשנכנסה לאחר שחיטה, אך לא עבד בה שום עבודה אחרת בפנים עד שיצאה, אבל נראה שאם זרק דמה וכדו' בפנים – הרי היא נחשבת כקדשי במה גדולה לכל דיניה [ולא משום דין 'קליטת מחיצות'], ואם הוציאה לחוץ נפסל ביוצא. והתוס' (כאן ובמעילה ג.) מפרשים שהכניסה חיה.

ורצו לדמות השאלה למחלוקת רבה ורב יוסף בפסולי מחיצה, כלומר קדשים שנפסלו משום שנשחטו בדרום, האם יש בהם דין קליטת מחיצות או קידוש המזבח. ודחו שיש לומר כאן לכולי עלמא מחיצות קולטות שהרי אין הקרבן פסול, ודוקא שם סבר רבה שפסול מחיצה חמור יותר משאר פסולים ולכך קדשים שנשחטו בדרום אין המזבח מקדשם. וכן לאידך גיסא – אפשר שמודה רב יוסף שאין כאן קליטה לקדשי במה קטנה, דלאו מינה הוא ולא נעקר ממנו שמו ללא עבודה.

וספקו של ר' ינאי 'אברי עולת במת יחיד שעלו למזבח... – היינו מחלוקת רבה ורב יוסף (כ"ה לפי סוגיתנו, אבל בסוגיא במעילה המסקנא שספק דר' ינאי הוא בין לרבה בין לרב יוסף), ומדובר כשזרק דמה בבמת יחיד שנפסלה לבמה גדולה [ולפי התוס' שלעיל מדובר כשהכניסה חיה, אפשר שאפילו אם רק נשחטה בבמת יחיד – אינה ראויה שוב לבמה גדולה], והשאלה היא אם יש בזה דין 'אם עלה לא ירד' (עפ"י חזון איש יט, לו; גליונות קה"י).

בהגהות רי"א חבר כתב שר' ינאי חולק על ר' אלעזר דלעיל וסובר שלא קלטוה מחיצות, ולכך מסתפק האם המזבח מקדש. ואולם להסבר החזו"א אין צורך לומר כן. וע"ע ברכת הזבח ושפת אמת.

'מר משני, כאן בחולין כאן בקדשים' – ואם תאמר, אם בחולין מהו שאמר להם שאול ולא תחטאו לה' לאכול אל הדם [ובשלמא אם מדובר בקדשים, הרי הוא אומר להם לזרוק הדם כדי להתיר הבשר]? – יש לומר, לפי שהיו שוחטים על הקרקע ולא היה הדם ניגר ומתמצה יפה והיה נבלע בבשר, לפיכך צוה לשחוט על האבן כדי שיהא הדם ניגר ומתמצא יפה. וכן פרש הרד"ק ז"ל (חק נתן).

(ע"ב) 'במה קטנה שהמום פוסל בהן... תאמר בבמה קטנה שהזר כשר בה' – הרי שזר כשר להקריב בבמות [וכן העבד וכן נשים. תורת כהנים אחרי; תוספתא זבחים יג. ובירושלמי נחלקו בדבר], אבל בעל מום פסול (וכדלעיל טז). ובזה יובן הכתוב בפרשת מומין (אמור כא, כד): 'זיבבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל [לשם מה ציוה הדבר לבני ישראל. ור"א אבן עזרא כתב: יתכן שבא להזהיר שגם בני ישראל השוחטים שלמיהם לא יהיו בעלי מומין, לולא דברי הקבלה. ואמנם משנה ערוכה היא (לעיל לא): כל הפסולים ששחטו שחיטתן כשרה] – צוה אל בני ישראל כיון שהם מקריבים בבמה, אל יקריבו בעלי-מומין. והטעם, לפי שכל אשר בו מום לא יקרב גם במושב שרים, 'הקריבהו נא לפחתך הירצך', לכך גם בבמה אין להקריב אלא תמימים (משך חכמה אמור. וע"ע במובא ביוס"ד לעיל טז).

א. לסתם מתניתין, והיא דעת רבי יהודה בברייתא: מנוחה זו שילה (שאו נחו מכיבוש), נחלה זו ירושלים (שהיתה נחלת עולמים, וכדכתיב בירמיה היתה לי נחלת...).

רבי שמעון אומר: מנוחה זו ירושלים (ואת מנוחתי עדי עד...). נחלה זו שילה.

תנא דבי רבי ישמעאל: זו וזו שילה. (על שם שנחו או מכיבוש, ושם חילקו הנחלות).

רבי שמעון בן יוחאי אמר בברייתא אחרת (וכן נמצא בברייתא אצל תלמידי ר' ישמעאל): זו וזו ירושלים (ע"ש מנוחת הארון ונחלת עולמים).

ולכך חילקו הכתוב, כדי ליתן היתר במות ביניהן, בתקופת נוב וגבעון. [ולשתי הדעות האחרונות – קשיא].

ב. בתקופת נוב וגבעון, לדעת רבי שמעון לא נהגו כלל חובות שאין קבוע להן זמן, ובכלל זה בכורות ומעשר בהמה. וכן לדעת חכמים (ור' מאיר) שחובות היחיד לא קרבו כלל בממות, לא קרבו בכורות ומעשר בהמה כלל באותה תקופה (וצריכים להמתין עד שיוממו). וגם מעשר שני לא נאכל במקום הבמות, לפי שהוקש למעשר בהמה. ומשמע שהיה נאכל בכל ערי ישראל. וכן גרסו הראשונים במשנה (עתוס).

לדעת רבי יהודה, בכורות ומעשר בהמה היו קרבים בבמה גדולה. וכן היתה אכילת מעשר שני בנוב ובגבעון לשיטתו.

ג. למסקנא, קדשים שהוקדשו בשעת היתר, השוחטם או מעלם בחוץ בזמן איסור הבמות – עבר על 'עשה' ו'לא תעשה', אך אין בו חיוב כרת. והשיבו על דברי רב כהנא שאמר המעלם בחוץ – ב'כרת'.

הוקדשו בשעת איסור, והקריבם בחוץ בשעת היתר – עבר על 'עשה' (בכך שהמתין ולא קיים מצות והביאם לה'. רש"י קיב: וע"ש במפרשים הסבר נוסף).

ד. הדינים שנתמעטו בבמה קטנה (מהכתובים פתח אהל מועד; לפני ה' וכד'): סמיכה; עבודת צפון; מתן דם סביב למזבח; כיהון (- זר ועבד כשרים); בגדי שרת; כלי שרת; 'ריח ניחוח'; מחיצה לדמים (- מעלה ומטה במזבח); רחיצת ידו"ר.

וכן: קרן, כבש, יסוד וריבוע, כיור וכנו – בבמה גדולה ולא בקטנה; חזה ושוק בבמה גדולה ולא בבמה קטנה.

לענין האישים הפסולים לעבודה, נתבאר לעיל טו-טז.

דפים קיט – קכ

א. מה דינם של קדשי במה קטנה שהביאום לבמה גדולה?
ב. אברי עולת במת יחיד שהעלום על המזבח, מה דינם?

א. קדשי במה קטנה שהכניסם לפנים מן המזבח; לדברי רבי אלעזר, קלטום מחיצות ודינם כקדשי במה גדולה לכל דבר.

לפרש"י מדובר לאחור ששחטה בחוץ. והתוס' מפרשים כשנכנסה הבהמה בחייה.

לרמי בר חמא (כגרסת רש"י ועוד), אין להם חיצוי דמים במזבח. כלומר דינם נשאר כקדשי במה קטנה. לפי לשון אחרת בדבריו (לפרש"י), אפילו קדשי במה גדולה, בזמן היתר במות היחיד דינם כקדשי במה קטנה (בדבר הקרב בשתייהם), שאין בהם דין חיצוי לדמים במזבח.

- א. קיימא לן כרבי אלעזר (חזו"א קמא מא, יט).
- ב. לפי הגרסה שלפנינו, ללשון ראשונה רמי בר חמא סובר כרבי אלעזר, וללשון שניה חולק וסובר שקדשי במה קטנה שהקריבם בבמה גדולה נשארו בדינם הקודם ואין להם חיצוי במזבח ולא תרומת חזה ושוק וכד'.
- הכניסם והוציאם, נסתפק רבי זירא האם קלטום מחיצות או כיון שחזרו ויצאו, חזר דינם הקודם. אף אם הכניס הבהמה לבמה גדולה וקלטוה מחיצות, וחזר והעלה אותה בחוץ [בשעת התר הבמות] – פטור מכלום. ואפילו הקדישה מתחילה לבמה גדולה (עפ"י תוס').
- ב. נסתפק רבי ינאי על אברי עולת במת יחיד שעלו למזבח – מהו שירדו (כ"ג רש"י). לדעת רבה לא ירדו ולרב יוסף ירדו.
- לפי הגרסה שלפנינו מדובר על אברים שעלו (ומשלה בהן האור. תוס') וירדו – והשאלה היא אם יעלו; רבי ינאי הסתפק, לרבה פשוט להאי גיסא ולרב יוסף לאידך גיסא.

דף קב

- ר.ב. א. שחיטת לילה בבמת יחיד – מהו?
- ב. עולת במת יחיד, האם טעונה הפשט וניתוח?
- ג. אלו דינים משותפים לבמת יחיד ולבמת ציבור?
- א. שחיטת לילה בבמת יחיד; רב אמר כשרה ושמואל אמר פסולה (כ"ג רש"י. והתוס' בחולין (פא) נראה שגרסו להפך, לרב פסול ולשמואל כשר. ובגרסא שלפנינו לא מסיימי). ובבמת ציבור פסולה לדברי הכל. וכן קדשים שהוקדשו לבמה גדולה, אפילו בבמה קטנה אינם קרבים אלא ביום (כן מבואר בגמרא לדברי רב, כפרש"י).
- אף לדעת האומר יש פסול לילה בבמה, כתבו התוס' (יב. ד"ה יום) שאם עלה לא ירד, אפילו לרבי יהודה הסובר בעלמא (פד.) בשחיטת לילה אם עלה ירד.
- ב. עולת במת יחיד; רב אמר: אין טעונה הפשט וניתוח, ורבי יוחנן אמר: טעונה הפשט וניתוח. תניא כוותיה דרבי יוחנן.
- בבמה גדולה, לדברי הכל טעונה הפשט וניתוח.
- ג. דברים ששוו במה קטנה עם במה גדולה לכל הדעות:
- זריקת דם המתירה את הבשר; מחשבת פיגול; מומין [בין במקריב בין בקרב. ע' לעיל טז; בכורות יד:]; טמא (וי"א שאין הדבר מוסכם); זמן (- דין נותר).
- נראה שאין חילוק בין פסול נותר ובין האיסור להותיר – שניהם אמורים בבמה (עפ"י משך הכמה תצוה כט, לד. ע"ש).

בריך רחמנא דסייען

נספח

הנה מאמר בענין הקרבנות, מתוך ספר הפרשיות לזקני רא"א כיטוב ז"ל.

המקריב המתקרב והקרוב

(פתיחה לספר הקרבנות)

תנו רבנן: יום שנברא בו אדם הראשון, כיון ששקעה עליו חמה אמר, אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתהו ובהו וזוהי מיתה שנקנסה עלי מן השמים! היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה וחוה בוכה כנגדו. כיון שעלה עמוד השחר, אמר, מנהגו של עולם הוא, עמד והקריב שור שקרנותיו קודמין לפרסותיו שנאמר (תהלים ט): 'ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס' וכו'. (שכך דוד מתפלל, שתפילתו תיטב לה' מן הפר שהקריב אדם הראשון שהיה 'מקרין', כלומר שהיתה קרנו נראית לפני 'מפריס' – קודם שנראו פרסותיו. שכל מעשי בראשית בקומתם נבראו, ומגודלים בקרניהם, וכיון שיצאו מן האדמה, הקרנים נראו תחילה לפני הפרסות). ואמר רב יהודה אמר שמואל: שור שהקריב אדם הראשון, קרן אחת היתה לו במצחו וכו'.

קרוב ראשון בעולם – בעמוד השחר הראשון בעולם

אדם נברא ביום הששי למעשי בראשית. בו ביום חטא, בו ביום נידון ובו ביום נטרד והלך לו. אעפ"כ, לא ראה חשכה עד צאת השבת שלמחרת בריאתו. שכן האור שנברא ביום הראשון למעשי בראשית היה משמש בעולם שבעה ימים ולא נגזו אלא עם שקיעת החמה של יום השבת. ושמש וירח ביום הרביעי נתלו בשמים והיה זה משמש ביום וזה משמש בלילה, ואולם גם עלותם על הארץ וגם שקיעתם לא עשו רושם בעולם לענין האור. אור שבעת הימים לא פסק והוא היה מרובה שבעתיים על אור השמש. על כן כשקעה החמה בליל שבת לא ירדה חשכה בעולם. כיון ששקעה חמה במוצאי שבת ועמה נגזו אור שבעת הימים, אז ירדה חשכה גדולה, וכך היו אדם וחוה וקין והבל, שגם הם נולדו ביום הששי, שרויים בחשך כל הלילה ובוכים. כיון שראה אדם הראשון עמוד השחר של יום ראשון שמבצבץ ועולה, והיום מאיר והולך – זה היה מעשהו הראשון: עמד והקריב קרבן ראשון בעולם.

קרבנו של אדם הראשון

בעמוד השחר של יום ראשון כשעלה בדעתו של אדם להקריב קרבן, מה בחר לקרבן? לא לקח מפירות הארץ אלא מן החי. ומן החי בחר רק את השור, אותו שור-פר שנברא ביום שנברא הוא, ביום הששי, וקודם לו.

ואותו שור שבחר לקרבנו – יחיד היה בעולם במינו, שכן בריאתו בבת אחת היתה, ויצא שלם מן הארץ, ונראה ראשו וקרנו קודם שנראו רגליו ופרסותיהן. אותו שור, רק קרן אחת היתה לו במצחו. תאמר שבהעלותו השור על המזבח לקרבן, הכחיד אדם את מין השור מן העולם? הרי לא היה בעולם אלא הוא ושחטו – אין הדבר כן, אלא כשם שאדם וחיה הולידו בנים ביום בריאתם, כך היו שאר בעלי החיים מולידים וולדותיהם באותו היום, וכן שור זה כבר הספיק להפרות בת זוגו והוליד וולדות עוד באותו יום; והיו וולדותיהם של השור ובת זוגו דומים להם בכל, חוץ מבאותם השינויים הנזכרים כאן – כשנולדו היו בלי קרנים וכשצמחו להם קרנים לאחר מכן – קרנים שתיים היו להם ולא אחת; –
ראה אדם וולדות לשור, לקח הוא את השור הראשון והעלהו קרבן ראשון לשמים עם עלות עמוד השחר הראשון בעולם.

דברים של תימה

אדם חטא ונידון, ראה חשכה ונתירא, עלה השחר ונרגע – מה ראה שעמד והקריב קרבן? והרי לא נצטווה על קרבנות; גם לא ראה מעודו מקריבי קרבנות.
למה בחר שור לקרבנו ולא לקח מפירות הארץ?
למה בירר לו לקרבן אותו שור ראשון?
למה נשתנו וולדותיו של שור ראשון שהם נולדו בשתי קרנים והוא באחת?
ענין מה שאמרו חכמים בקרבנו של אדם הראשון: עמד והקריב שור שקרנותיו קודמין לפרסותיו – מה ענין זה שייך אצל קרבנו של אדם הראשון?
ולמה אמרו חכמים בקרבנו של אדם הראשון: 'קרנותיו' בלשון רבים, והלא רק קרן אחת היתה לו? –
אכן ראויים דברי חכמים לעיון ולדקדוק, שאם נזכה להבין שמץ מחידותם או אז יהא לנו פתח ליכנס בו לספר ויקרא, ספר תורת כהנים ועבודתם בקרבנות מזבח.

הכתר המכתיר הכל

ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ואת כל אשר בם, ואדם נברא אחרון כדי שימצא הכל מוכן לפניו, והוא הכתר לעטר הכל. כיון שהוא מעטר הכל, לפיכך נברא אחרון והוא עליון על הכל. אפילו היו שם גם כתרים אחרים לפניו, הרי הוא כתר עליון, מלך המלכים.
והקרוב אליו מכל שאר הברואים – השור. נברא מן האדמה כמותו; מלך הוא גם כן, מלך בבהמות; טהור הוא כמוהו ונברא ביום הששי קודם לאדם ואחרון לשאר ברואים.
רחוקים ממנו האריה וכל חיות הארץ שנבראו לפני השור. וכל צפור כל כנף רחוקים עוד יותר כיון שהקדימוהו בבריאה, ואילו דגי הים רחוקים מן האדם יותר מכל נפש חיה, כיון שראשונים היו ליברא לפני כל נפש חיה.
וכן אתה מוצא שמעשה היום הרביעי, המאורות, ריחוקם מן האדם מרובה, שכן קדמו לו

בבריאה שני ימים. רחוקים יותר מעשי היום השלישי, כל דשא וכל עשב וכל פרי. ברם הרחוקים מכולם – שמים וארץ גופם שנבראו ביום הראשון. והאדם הכתר העליון, כיצד הוא יכתיר את הכל, והלא ריחוקים מריחוקים שונים מבדילים בינם לבין האדם? לפיכך ברא הקב"ה את עולמו כך שיהו כל ברואיו ניזונים אלה מאלה וקשורים אלה באלה. אף את האדם עשה שתהא חיותו תלויה בשאר ברואים, ניזון מהם למחיתו והם ניזונים מהדרו.

למען תת מהוד האדם על כל הבריאה בשוה

אתה מוצא, כל הנבראים כולם – למען האדם נבראו, ונתלים בו והוא תלוי בהם. ברם יש מהם שקרובים אל האדם בבריאה ובמהות, ויש שרחוקים ממנו בבריאה ובמהות. אינו דומה הדומם המת אל הנברא שיש בו נפש חיה מעין חיים שיש באדם, הרי זה שוני של מהות; וכן בבריאה – שהנבראים הדוממים ראשונים היו בבריאה, והאדם אחרון, והם רחוקים ממנו, ואילו כל בעלי החיים קרובים אליו יותר, שכן נבראו ביום אחד עמו או יום אחד לפניו. רצה הבורא שכל ברואיו יהו אחודים באדם בשוה ונהנים מיזו במדה אחת, לפיכך ברא עולמו כך שתהא מחייתו של אדם ופרנסתו נתונות בנבראים הרחוקים ממנו יותר מבקרובים אליו, וכך יהיה מיזוגם עם האדם שווה בכולם, והיתה הבריאה כולה אחת והאדם כתר על כולם באותה מדה.

אור השמים והדומם שבארץ, ראשונים הם למחיתו של האדם. אלמלא אור השמים לנשימתו וקרע מוצקת לרגליו בארץ, אי אפשר לו להתקיים אפילו שעה אחת, מיד היה נחנק וטובע ומת. ואלמלא המים לשתייתו לא היה האדם מתקיים כלל. אחריהם כל עשב וכל פרי העץ למאכלו, שאין האדם מתקיים בלעדיהם זמן מרובה. המאורות שהאדם נהנה מהם אור וחום ממוזג, אף הם חיים הם לאדם, ומתלותו של האדם בהם – חיים גם להם.

ברם, כל אשר נפש חיה בהם שנבראו ביום בריאת האדם, ואפילו אלה שנבראו יום אחד לפניו, קרובים הם לאדם יותר מכולם, לפיכך די להם בקרבתם שבבריאה אל האדם שיהא קשרם עמו אמיץ ומתקיימים מתוך קרבה זו וקשר זה. אין חיותו של אדם תלויה בהם ואעפ"כ קיומם מובטח מפני הקרבה שביניהם. יהו אלה נתונים לאדם 'לעבדה ולשמרה' ולא למאכלו – לא הותר לו לאדם הראשון בשר מן החי. אין צורך לו בהם ולא צורך להם כל זמן שהאדם בגדולתו כאשר עשאו אלקים ואין ביניהם פירוד יותר מזה אשר עשה אלקים.

לא הותר לו לאדם לאכול מן החי אלא לאחר החטא ששידד את מנגנון הסימפוניה שבבריאה והביא פירוד בעולם, פירוד בנבראים בינם לבינם, בין כולם לאדם ובינם לבין היוצר, ונמשך החטא ונתחלחל בעולם ונעשה לו קבע עשרה דורות עד נח. אז הותר מאכל בשר לאדם כדי לאחות את הקרע שנפל גם בין האדם לכל חי ושוב יהא בעל-החיים דבוק באדם בגופו ונחשב עמו כמודו.

תשובה – אור שלאחר החשך

כשחטא אדם וגורש מגן עדן עוד באותו יום שנברא, ביום הששי, עדיין היתה לו ארכה כל יום השבת, שלא ניטל ממנו אור שבעת הימים כל אותה שבת. יצאה השבת פסק האור וירדה חשכה לעולם. אז ראה והבין מה גרם החטא, ואמר: זוהי מיתה שנקנסה עלי מן השמים! והיה בוכה כל אותו הלילה וצועק, לחשך ירדתי, לא אראה עוד אור! באור פני מלך – חיים, ובסילוקו של האור – מות!

כיון שעלה שחרו של יום ראשון בשבת, אמר: מנהגו של עולם הוא זה... מנהג של איזה עולם? לא של עולמו הראשון, שהרי כבר עבר עליו לילה אחד, ליל שבת, והאור עמו שורה, אלא זה מנהגו של עולמו החדש, עולם שאחר החטא; בתחילה החושך יכסה ארץ ואחר כך השחר עולה ומאיר. אין אור אלא אם קדמו החשך תחילה ואין חשך שאין האור בא אחריו; – אז עמד והקריב שור שקרנותיו קודמין לפרסותיו. ואמר רב יהודה אמר שמואל: שור שהקריב אדם הראשון, קרן אחת היתה לו במצחו. תפס דרך תשובה והקריב קרבן שלמים.

קרבן

בעולמו הקודם של אדם, בעולם שלפני החטא – אין שום קרבן. עולם שכולו אורה, הכל נראה וקרוב זה לזה, וכולם כאחד רואים את בוראם וקרובים אליו – מה מקום לקרבן? בעולמו של עתה, בעולם שלאחר החטא, לאחר שירד חשך ונפל פירוד וריחוק בין הברואים מזה לזה, ונעשתה מחיצה מבדלת בין כולם לבוראם, מה יעשה אדם ויאחה בו קרעים ושוב יתקרבו המרוחקים למקום קריבתם ותאיר להם חשכתם? – יעמוד ויקריב קרבן לשמים. קרבן תחת סורחן. על האש תחת נפילה בתהום חשך. אש על המזבח במקום אש היצר המתנפח. דורון תחת גזל.

היה אדם דן בלבו: חטאתי לבוראי ונתחייבתי מיתה – הריני כשב לעפרי על גבי המזבח; – יצור כפוי אני ונצטוותי לבלתי שחת בפועל ידיו – הרי כל העולם שת תחת רגלי וכולם מעורים בי ואני היותי בהם, אקח אחד מן הברואים ואביאנו קרבן תחתי, והרי שלי הוא וכאחד מאברי, נפש תחת נפש, חלבו ודמו תחת חלבי ודמי, וזו תהא מיתה שנקנסה עלי מן השמים; – ושור זה שנברא עמי כמו יחד, אותו אביא על מזבח כפרתי. מה אני תחילת בריאתי בכל כבודי והדרי נבראתי, וכשהרעותי את מעשי קיפחתי את כבודי והדרי ומיעטתי, אף הוא בכל כבודו והדרו נברא בתחילה, ולא עוד אלא שהוד קרנותיו ועוזן קדמו בבריאה לפרסות רגליו, וכשחטאתי אני, שוב לא היו תולדותיו כיוצא בו – עכשיו שחטאתי ונתמעטתי, שוב איני ראוי להשתמש בשלם שבבריאה – יעלה הוא קרבן לשמים ותשוב הגדולה לעושיה, ואני די לי בשיירי, בתולדותיו; –

שור זה קרן אחת לו במצחו. כל סגולותיה של קרן, כולן באחת היו טבועות בסוד הבריאה. היא קרן הישע, כמו שאתה אומר (שמואל-ב כב): 'מגני וקרן ישעי', והיא קרן מנגחת – 'וקרני ראם קרניו, בהם עמים ינגח' (דברים לג). היא קרן הכבוד – 'וירם קרן משיחו' (שמואל-א ב). והיא קרן האורה – 'קרן אור פניו' (שמות לד). היא קרן המלחמה והאזעקה – 'והיה במשוך בקרן היובל' (יהושע ו). והיא קרן היסוד והפנה לבנין, כמו שאתה אומר (שמות כט): 'קרנות המזבח'.

כל מדותיה של קרן, מיוצר אחד יוצרו ולכבודו בראן וכולן באחת טבועות. עבשיו שחטאתי וירדתי אני מגדולתי ונעשיתי קרוע ושסוע במלחמה שבין הטוב לרע וגרמתי לפירוד שבין העולמות והמדות השונות, ואני וכל העולם שעמי קרועים ונתונים למשיסה בין שנים, יצר טוב ויצר הרע – שוב איני ראוי להשתמש באותו שור עם קרן אחת במצחו. יעלה הוא קרבן לשמים וישוב הכבוד לבעליו, ואני ועולמי ירדנו ודי לנו מעתה בנותר ובשיריים מן העולם השלם שנברא בתחילה; –

הנה זה השחר שהאיר עלינו לאחר חשכת הלילה, אות הוא לנו וסימן למנהגו של עולם שהתחדש עלינו – כך יהא מנהגו של עולם מעתה, החשך לא יחשיך לעולם, החשך אינו חשך גמור כי צפוי לו אור השחר שיבוא אחריו; האור לא יהיה אור גמור שכן מה הוא אור זה לעומת אור שבעת הימים, אור בראשית! גם בחשיכה וגם באורה מלא הוא העולם חשכתו של החטא וריחוקו, ואין לו לאדם אלא התשובה שלאחר החטא, הקרבן שלאחר הסורחן, וקבלת היסורים שלאחר מעדני הנחש המסית; –

עלה שור על המזבח, עמך אני שם – – –

כך תפס אדם הראשון דרך תשובה וידידי וקבלת יסורין באהבה עם הקרבן הראשון שהעלה על המזבח, וכך קבעה תורה דרך תשובה לחוטא עם הקרבן המכפר לאחר חרטה וידידי וקבלת יסורין כשהוא וקרבתו נעשים אחד להעלות אשה ריח נחוח לה'.

קרבתו של קין והבל

מה חטא חטאו קין והבל שרצו לכפרו בקרבן? – שלשה הם שרשי כל החטאים שבעולם: הקנאה, התאוה והכבוד, והם מוציאים את האדם מן העולם. כך הוא סדר שרשי החטא הנוהג בעולם מלא, בטרם ידע אדם לבקש כבוד לעצמו וברטרם נמלא לבו תאוה אחרת, כבר עולה בו קנאת איש מרעהו, קנאת קטן מקטן כמוהו; גדל בחטא, מתוודע אליו אח"כ גם שורש חטא התאוה; גדל יותר, התחיל מבקש כבוד מזולתו. ואולם בעולם של ראשית, שונה היה סדר החטאים שנתוודעו למין האדם; –

כשהסית הנחש הקדמוני את אדם הראשון, לבדו היה בעולם, וחווה – עצם מעצמיו ובשר מבשרו, מה מקום לקנאה וכבוד שיהא ניסת בהם לחטוא? לפיכך הסיתו והכשילו בחטא התאוה והוא היה הראשון בחטאות אדם; –

נשתרש חטא זה בעולם ולא תוקן בתשובה, גרר זה חטא אחר. מן התאוה באו צאצאי אדם אל חטא הקנאה, שכך היה ארסו של נחש מפעפע במין האדם עד כדי לכלות ולשחת הכל. רק שנים הם בעולם, קין והבל, ואין די להם במלואו. זה רוצה לדחוק רגלו של זה וזה רוצה לדחוק רגלו של זה, לא מפני המחסור שלו אלא מפני המילוי של זולתו – מפני הקנאה. בסוף נתפשרו: קין לקח כל מקרקעי עולם והבל לקח כל מטלטליו.

נתפשו, אבל לא השלימו. אכולי קנאה לעולם אינם רואים בטובת עצמם ומתמלאים הנאה אלא רק טובת אחרים רואים תמיד ומתמלאים רוגז. ראה אותם אדם אביהם כי ברע הם, אמר, זה כחה של עבירה ראשונה שלא תוקנה, ונמסר עולם ביד החטא ועבירה גוררת עבירה – לכו ופייסו בוראכם מן העבירה הראשונה וסרה מכם גם עבירת הקנאה.

קרבן של פיוס

'ויהי מקץ ימים' (בראשית ד) – יום י"ד בניסן היה, יום שבו עתידים ישראל לשחוט פסחיהם לה' – 'ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה' – זרע פשתן קצר משדהו באותו יום, לקח מעט ממנו והביאו מנחה לה'. נבהל להון היה ונעשה כגונב דעת העליונה. אמר לקב"ה, וכי מזה אכפת לך בין זרע פשתן לביכורי ענבים, טול לך מזה שהבאתי והתפייס בו מחטאתי. חשש שמא ייעני הוא ואחיו ישאר בעשרו.

לא נתפייס. ולא עוד אלא שהגדיל חרון. המעלה מנחה לשמים באמת ובתמים, כך היא מדתו שאומר לקב"ה, אני את נפשי חייב לך ואתה אינך חפץ בקרבנות אדם – קח את מיטב כחי ואם יתקבל לפניך ותשאירני בחיים, לא אהא נהנה אלא מן השיריים; ואולם קין, כל מיטב שמר לעצמו ואת הגרוע הביא לשמים – אין זו מנחה אלא תועבה.

ואולם הבל מדה אחרת היתה בו – לא נטל עצמו ראשון להביא מנחה אלא לאחר שנתקנא באחיו 'הביא גם הוא', אלא כשהביא, 'מבכורות צאנו ומחלביהן' הביא. אמר, אפילו אני מחזיר לשמים הכל, איני מחסר משלי כלום כי מידו הכל ומידו אני נותן לו – 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו'.

ברם, לא נתרפא העולם בקרבן זה של שניהם, לא מן החטא הראשון של התאווה וגם לא מחטא הקנאה. הבל נהרג וקין נטרד. שניהם תמו נכרתו וחרכות קנאתם לנצח נשאר בעולם והיו מפעפעים בו עד שבאה פורענות שלישית בעקבות השתים הראשונות, הכבוד נתלוה לתאווה ולקנאה ואמרו להוציא את האדם מן העולם. בא דור אנוש ועשה את האדם אלהות ואת האלקים חולין כדי שיתדמה אדם לעליון וינחול כבודו, אז הוחל בעולם פולחן לעבודה זרה עם קרבנות תועבה לאלילים.

עבודה זרה ותקרובתיה

ימים רבים היו בעולם שלא היתה עבודה זרה כלל, והיו כל בני אדם יודעים את ה' בלבד, בדורו של אנוש החלו בני אדם טועים אחר אמונות תפלות ופשטה עבודה זרה בעולם, שהיו עושים את הכוכבים ואת המזלות אלהות, ובודים להם עוד דברים הרבה של תוהו ואפס, ומשתחוים להם ומשרתים לפנייהם ועושים להם פולחנות משונים ומתועבים, ומביאים לפנייהם תקרובות הרבה, מי בטעות ומי בכוונה להכעיס את בוראם ולהדיח עולם מעבוד את יוצרו. ואף אנוש מן הטועים היה, ולא נותרו בעולם אלא מעטים שלא סרו מעם אמונת אמת ורובם

הלכו אחר ההבל. אז עלה אוקינוס והציף שלישו של עולם ואבדו רשעים הרבה, ואין אנו יודעים אם היה זה באמצע ימיו של אנוש או בסוף – כארבע מאות שנים קודם המבול. גם לאחר שאבדו הברורים שבין הרשעים, נשאר עולם עבודה זרה ופולחנותיה ותקרובותיה שלא סרו מהם בני האדם קודם המבול, וגם דבקה בהם לאחר המבול, בבני חם ובבני יפת וגם ברבים מבני שם בן נח.

בין קרבן לתקרובת

לא נקרא 'קרבן' אלא זה שמביאים לשמים, ואילו זה שהסוגדים לאלילים מביאים לאליליהם, יחדה לו לשון הקדש שם בפני עצמו – תקרובת, כדי להבדיל בינה לבין קרבן קדש. שור שהקריב אדם הראשון, קרבן היה ודאי, שכן היתה בו קריבה בין אדם למקום לאחר הריחוק שמן החטא; וכן המנחות שהביאו קין והבל לשם קריבה באו, ואולם אותם הפולחנות שעשו ושעושים כל עובדי עבודה זרה שמדור אנוש והלאה, כל עצמם אינם נעשים אלא למען הבא ריחוק בין אדם למקום. כי תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם.

הם ביקשו לעקור את האדם מזיקתו אל האלקים בוראו ויוצרו זנו ומפרנסו, לכן חקרו ודרשו במסורת אבותיהם ובמה שהשיג שכלם לדעת מה חביב לפני המקום ומנעו את האדם מלעשות, ומה שנאוי לפניו – ולימדם איכה יעשו.

הקב"ה אוהב את החסד ואת הרחמים ואין שנאוי לפניו כאכזריות מן האיש על רעהו וכל שכן מן האב לבנו או מן הבן על אביו, ואין לך תקרובת יפה לעבודה זרה משרפת הבן או הבת למולך, וכל עוד לא הביא אדם אפילו אחד מבניו למולך – נקרא 'חוטא', והכתוב צווח (דברים יב): 'כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם'; –

נשאר הבן בחיים וגדל והמתין עד שנזדקן אביו ונחלשו כוחותיו, אתה סבור שחומל את אביו וסועדו וגומלו טובה? אם עושה כן הרי הוא מפר ברית עם אלהיו שמלמדו להרע ולהתאכזר, אלא כאן מצא הבן מקום להתמחות ברשע – אמר רבי עקיבא: אני ראיתי נכרי שכפתו לאביו לפני כלבו ואכלו.

הקב"ה ברא עולמו בגדרי צניעות ותפארת, וברא את בריותיו משפחות משפחות, וכל בריה למינה ולמשפחתה, ועובדי האלילים עיקר תועבותיהם וכישופיהם בנשים מלהיבות יצרי האנשים בפומבי וכשמשתלהבים הם עושים כל מעשי זוועה נגד חוקי הטבע והיא להם 'עבודה תמה' לאלהיהם. והם הולכים ומאנסים את הטבע בזרעי כלאים והיא להם מצוה גדולה ובשעת מעשה 'מצוה' זו מתעבים דרכם בגלוי במעשה משגל שלא דרך הארץ וגידולי נטיעות אלה הם אצלם 'קדש קדשים'.

אין חביב לפני המקום לקרבן אשה ריח נחוח מאיפת קמח שהיא מנחת עני, כי את נפשו הוא נותן באהבה לאלקיו, ואם בהמה יביא קרבנו לא יביא אלא מבהמות בית – שור או כבש או עז שגדלים עמו בבית וחומלם וכל ימיו מתנהג עמם באהבה והם נשמעים לו וכרוכים אחריו וכשמעלה אותם על מזבח – נפשו עולה עמם שם ונצרפת ומתלבנת בטהרה ובאהבה עד כלות הנפש; ברם תקרובות עכו"ם אינן ככה אלא יוצאים ליערות וצדים אריות ודובים ושאר חיות יער ומדבר ומביאים אותם אל במותיהם וחוגגים את נצחונם על הטורפים הללו לומר: כחנו לטרוף

גדול משלכם, אנחנו ואפסנו עוד! ולא נותנים מלח על טרפם שהמלח מצמק הבשר והם רק לכבודם מתכוונים ולהנאת גאוותם, לומר: ראו זה ענק שהפלנו! ומביאים עמם סולת ומנפחים אותה בשאור ומהדרים אותה בדבש כאומרים: אך מפוארת תקרבנו, ואולם היפה שבמתנותיהם לאלהיהם וה'מהודר' ביותר – שבעה עטלפים ושבעה עכברים ושבעה מיני שרצים אחרים אחד מכל מין – הכל בשביל להגדיל כיעור תחת יופי ותפארת. אכן הם כעורים ואלהיהם מכוערים ותקרובותיהם הכל כיעור אחד ככיעורו של פעור שהכל מתגלים בפניו בכיעורם וכמרקוליס שאין שם אלא מעשה הפקר של השלכת אבנים, הרס וניפוץ הכל והוא להם עבודה משובחת...

ואת השור לעולם אין מעלים מנחה כי הוא להם כאלוה, והשה – אלוה ממש שאליו מזבחים, והשעיר – שד שאותו עובדים ואליו יקטירון.

קרבנו של נח

כשיצא נח מן התיבה ומצא כל העולם חרב ושמום, לא מצא נוחם אלא במה שבטלה עבודה זרה מן העולם ואתה תמו נכרתו עובדיה, הללו שהביאו עולם מבונה לידי אותו חורבן. עכשיו הוא בא לבנות עולם חדש, אמר, ולואי שלא יהא סופו של עולם זה שאני בא לחדש בנינו, כסופו של עולם שנחרב ולא ידבק ביד זרעי מן החרם הראשון לעולם – עמד והקריב קרבן לשמים. אחו מעשה אביו, מעשה אדם הראשון שלאחר טירודיו מגן עדנו הקריב קרבן לשמים. והגדיל נח יותר מאדם הראשון, שאדם לא הקריב אלא שור שהיה קרוב אליו יותר משאר הברואים, ובהקרבתו חש כאילו את נפשו מקריב לשמים, ברם נח – ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עלולת במזבח; –

אמר נח, אדם הראשון לאחר שחטא, פירוד גדול נעשה בינו לבין כל הברואים ומכולם לא מצא אלא השור לבדו שיהיה קרוב אליו ביותר ושיהא מכפר בעדו ומרצה עליו ותהא העלאתו על המזבח כהעלאת עצמו והשבת נפשו לבוראו ויצרו, אני איני כן אלא כמה טרחתי וכמה יגעתי על כל נפש בהם שנה תמימה, להחיותם להאכילם להשקותם ולעשות להם כל צרכיהם ושם בני עמי בכל הטורח הגדול הזה. כמה נקשרנו אליהם כולם קשר של יסורים אין ספור וכמה נקשרו הם כולם אלינו, עכשיו עולם חדש עומד להבנות – לא יהא עולם בנוי ועומד אלא על אהבתך בלבד רבש"ע. למענך אנו בונים עולמך, למענך אנו חיים, ובעת נחטא מרצונך אנו מקבלים באהבה כל יסורים עד כדי שובנו אל עפר ושוב גם אתה ותצרפנו מחדש וכבריות חדשות נהא לפניך, נשמות טהורות; –

ואת כל נפש חיה טהורה נשתף בקרבנו-מקרבנו, כי כולם כמונו קשורים יחדיו, ואולם כל נפש חיה שאינה טהורה לא נשתף עמנו ביסוד האהבה של הבנין החדש כי הרבה כיעור נותר בהם מן העולם הישן. אין הם מכירים את בעליהם ולא מכירים בטובתם, טורפים הם זה את זה ואינם חומלים. מעטים הם בעולם, חיה יחיו אבל לא הם יהיו מרצים לנו. קטגוריה הם מעוררים בעולם ואין קטיגור נעשה סניגור. ועוד, שהם מזכירים עוון הדורות שקילקלו – רק כל בהמה טהורה וכל עוף טהור, רק הם בלבד יירצו לקרבן. אני המקריב ושם בני הכהן המכפר; –

למען ידעו דורותי כי באהבה ובחסד וברחמים האדם נרצה לפני קונו, ובהכנעה ובמסירות נפש לשמים ובהודיה על מדת הדין כעל מדת החסד, רק באלה ירצה. באלה בלבד!

זאת תורת קרבנו של נח לאחר המבול אשר הגה בלבו בטרם נצטוו על כך, והסכים הקב"ה עמו – 'וירח ה' את ריח הנחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם' וגו'.

תקוה לאדם על פני האדמה, אם כזה הוא קרבנו לשמים – קרב אקרבנו בקרבנו – 'וירח ה' את ריח הנחוח' וגו'.

אך זה היה קרבן!

כשפתח נח את התבה וניטלו המנועולים שסגרו בעד כל חי ויצאו כל הבהמה, כל החיה וכל העוף – לא נתפזרו למקומותיהם ולא ברחו כברוח חיה מכלאה אלא נשארו עומדים בחוץ כולם יחד. קשה עליהם פרידתם מנח. בנה נח מזבח להעלות עליו קרבנות פיוס – כולם נדחקו אליו כמתחננים: אדוננו כהננו – אותי הקרב! ולא בחר נח אלא במי שבחר אז. נשארו הכל עומדים וצופים בקרבנם והכל לב אחד ליוצר ולבורא – ההיה לקב"ה עוד כזה 'מנין תפלה' בעולם! אכן היה שם להריח ריח טוב שעולה מכל חי מכל יצורי עולם יחד. גמרו 'תפלתם' אז ציוה נח ונתפזרו כל אחד למקומו.

קרבנם של האבות

עשרה דורות שאחרי נח, ונח עצמו עדיין קיים בעולם ושם בנו עמו, עמד אחד מבני בניו, הוא אברהם ומצא את העולם שכבר חזר ונתמלא תועים ומתעים המדיחים כמעט כל באי עולם מעם אלקי אמת וממלאים אותו תעתועי עבודה זרה וכיעוריה. מזבחים ומקטרים לאלילים ומעלים בניהם באש ועושים את האדם ליצור נבזה מכל שאר יצורי תבל. החסידים המעטים שנותרו בעולם נדחקים בקרן זוית, אין שומע לנח לשם ולעבר, הכל נשמעים לנמרוד ולסיעתו בלבד. אז פנה אברהם עורף לכל עולמו של נמרוד, כולם בעבר אחד והוא בעבר אחר. חרף נפשו ויצא כנגד נמרוד ולא שת לבו לחסנו לגבורתו ולאכזריותו. הקהיל קהילות ולימדם צדקה ומשפט והרגילם במעשים של חסד ורחמים. שיבר אליליהם ותיעב בפניהם כל פולחנותיהם ותקרובתיהם – אך שקץ הם כולם ואין בהם מועיל כלום!

זכה אברהם ויבחר ה' בו ובזרעו אחרי – יצחק בנו ויעקב בן בנו שנעשו שלשתם אבות העולם וכל מעשיהם ודרכיהם, תורת אמת לכל הדורות.

אף הם היו בונים מזבחות ומעלים עליהם קרבנות לשמים ורבים מבני המקומות מתאספים עמהם בעבודתם את ה' והם קוראים בשם ה' א-ל עולם! – א-ל אחד יש בשמים ובארץ ואין זולתו מעולם ועד עולם והוא יתברך אין חפץ לפניו לא בקרבנות אדם ולא באלפי מריאים. אין חפץ לה' אלא בעשות צדקה ומשפט וכו'.

חטא אדם לבוראו והשחית ביצוריו ובא להתכפר, יהא רואה עצמו שמעל בנפש חיה שנפח בו בוראו וחייב להחזירה לבעליה, והוא נוטל אחד מבעלי החיים הטהורים שהם עמו ומביאו אשם נפשו. זובחו, פושטו ומנתחו ומעלה חלבו ודמו על מזבח ה' ורואה עצמו כאילו בו ובחלבו ובדמו

נעשו כל המעשים האלה והרי הוא עכשיו שב וחוזר לתחיה מצורף ומלובן מחטאו הראשון; – זה מעשה הקרבנות של אבות העולם אברהם יצחק ויעקב, שחידשו בעולם לעשות כמעשיו של אדם הראשון יצור כפיו של הקב"ה, וכמעשיו של נח צדיק תמים. ואף הקב"ה רצה במעשיהם וכתבם בתורה ונתנם מצוה לדורות עולם – 'את קרבני לחמי לאשי ריח נחוחי תשמרו' וגו' – כביכול הקב"ה נהנה מקרבן זה וריחו ניחוח לפניו.

מעשה אבות – תורת הבנים

כשנכתבו מצוות הקרבנות בספר תורת האלקים, בספר ויקרא ובשאר מקומות בתורה, באותה שעה ידעו הכל שכל דרכיהם ומעשיהם של האבות הקדושים שעשו בחייהם – הכל תורה מן השמים שעומדת לעד. צא ולמד, האבות לא נצטוו על הקרבנות. מאליהם באו אל העבודה הזאת ומכליותיהם אשר נבעו חכמה; והנה בחר ה' בדרכיהם וקבען מצוות לעד, ובדרך זו זוכה אדם לקרבה אל האלקים ולהשראת שכינה. 'קרבן' – המקרב את המתקרב לה' החפץ בקירובו. ומכאן אתה למד גם על מדתם של רשעים, זה לעומת זה, שהרי דורות הראשונים של הרשעים ועובדי האלילים הקדמונים שאעפ"י שלא נגלו להם כל תעלומות טומאה, מאליהם חשו איזו דרך טומאה ושיקוף והלכו בה; תדע, שכשרצה הקב"ה לקרב בניו לדרך האמת והזהיר אותם בתורתו על המעשה אשר יעשון ועל המעשה אשר יתרחקו ממנו, פסל את כל מעשיהם של עובדי האלילים וציוה על המעשה אשר פסלו הם. ולא עוד אלא שהבטיחה תורה כל היעודים הטובים לעוקר עבודה זרה והזהירה בכל האזהרות והענשים הקשים על עובדיה והעושים כמעשיהם; –

הם אומרים: הישמר לך פן תיגע בטלה זה שהוא אלוה והוא יביא מיתה על הנוגעים בו! והתורה ציותה לאמר (שמות יב): '... וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות וגו' ועבר ה' לנגוף את מצרים וראה את הדם (של טלה הפסח) וגו' ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף'.

הם אומרים, עבדו את הכוכבים והאלים ותתן הארץ יבולה, והתורה מזהירה (דברים יא): 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו' ועצר את השמים ולא יהיה מטר' וגו'.

ריח נחוח אשה לה'

אתה מוצא הקרבנות שציותה עליהם תורה, מיעוטם קרבנות יחיד הבאים כפרה על החטא ושעליהם נאמר (ירמיה ז): 'כי לא דברתי את אבותיכם ולא ציויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבה, כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם' – מוטב שלא יחטא אדם ולא יצטרך לכפרה. ואולם רובם של קרבנות, קרבנות צבור הבאים בחובה תמיד ועליהם נאמר: 'ריח נחוח אשה לה'. בין כך ובין כך לא נקרא 'קרבן' אלא על שם הקירוב הנעשה על ידו בין ישראל לאביהם שבשמים, והמביא קרבן זוכה להשראת השכינה וכאילו

אוכל משלחן גבוה. כביכול, הקב"ה הוא אוכלים משולחן אחד והמקריב נהנה מזיו השכינה. אתה מתמה: הקב"ה שכתוב בו (דברים ד): 'אש אוכלה הוא', כיצד יכול אדם קרוץ מחומר לדבקה בו? ומה הוא קרבן זה שנאמר בו (במדבר כח): 'קרבני לחמי לאשי ריח נחוחי' והלא הוזהרנו (דברים ד): 'כי לא ראיתם כל תמונה' וגו'. אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף – כיצד נאמר בו כביכול שהוא נהנה מלחם קרבנו והאדם המקריב אף הוא נהנה מזיוו – 'ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו' – אתמהה!

נשינו טובה

לאחר שחרב בית המקדש ובטלה העבודה שם, אדם מישראל בא לבית הכנסת בימי חג ומועד, למקדש מעט ושם הוא מתנה צערו: 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנחנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות לפניך ולעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו' וכו'. בריחוקנו היום ריחוק כל כך מופלג בזמן במקום ובשכחה כה רבה, כבר אפשר לנו להוסיף על תינוי זה של צער ולומר: ואין אנו מרגישים בחסרונם וכאילו טוב לנו חס ושלוש בהסתר פנים – – –

אכן, נשינו טובה. משל לבן מלך שנשבה והשלך לבור חשך, ועשה שם שנים הרבה. אומרים לו, עתיד אתה לשוב לפלטרין וליאור באור פני מלך! והוא אומר, כל זה למה אני צריך? אינו רוצה אלא בפנס קטן שמראים לו שוביו לעתים רחוקות...

ולעצם ענין התמיהה: כיצד תיתכן הנאה מזיו השכינה מבשר הקרבן וכאילו שלחן אחד כביכול לקב"ה ולקרוץ חומר? – והלא דברים רבים יש בעולם שהכל מודים בקיומם ואין דעת אדם משיגתם כיצד הם. אלא מתוך שנראים לעין מודים בקיומם אע"פ שאין יודעים איך. אף כאן אל תתמה אלא צפה לישועה ותחזינה עיניך בשוב העבודה לדביר הבית ואשי ישראל ותפילתם יתקבלו ברצון או אז יאירו עינינו ותתענג נפשנו בענגו של הזיו המיוחד הזה, אם נבינהו ואם לא נבינהו.

אמר ר' צדוק הכהן זצ"ל וזו לשונו:

ושמענו בשם הרה"ק היהודי זצוק"ל שהוכיח את העם לזרום בתשובה מאחר שהזמן קצר מאוד בתכלית אלף הששי עד עת קץ ואין עוד פנאי לתקן ע"י גלגולים. ומה נאמר אנחנו שהזמן קצר עוד יותר עד עת קץ הפלאות. יהי רצון שנוכח לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן סלה.

צא ולמד

צא ולמד בעולם זה שאנו חיים בו היום, עולם של הסתר פנים בריחוק מקום וזמן וריחוק הדעת מקרבת שכינה, לאו כל אנפין שוים ולא כל השלחנות שוים. יש ששלחנו של אדם מביאו לידי גסות וכיעור ויש שמביאו לידי יופי ועידון בגוף וגם בנפש. וכי דומה אכילתו של המשקף גופו בשקצים ורמשים ומזהם נפשו בזלילה גסה וסביאה של שכרות, לאכילתו של אדם מישראל ממאכל טהור ומקיים בו מצוות הרבה של בוראו לפניו ולאחריה ובשעת האכילה גופא? –

קל וחומר, אדם מישראל שאוכל ושותה בהכשר ובכוונה להבריא את גופו ולעמוד לשרת לפני אלקיו בתורה ובעבודה, והסעודה סעודת מצוה, סעודת שבת או יום טוב. מענג את השבת ומקדש על יינו ומברך על פתו ומנעים ומירות שירות ותשבחות לאלקיו בשעת סעודה ונותן הודיה על חלקו שהוא מצווה ועושה – תאמר שאין אכילתו של זה עבודה של קדושה עליונה שמרוממתו ומקדשתו על כל מעשיו כאילו היה עוסק במעשה מרכבה?

הרי שאמרו חכמים: כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה – כאילו נהנה מזיו השכינה – שמא אין זה גלוי אפילו לעין בשר? הבט בפניו של תלמיד חכם בשעה שהוא אוכל, אם הוא תלמיד חכם באמת, ראה את צהלת השמחה שעל פניו, זוך בשרו ומאור עיניו בשעת הסעודה, כיצד כל עצמותיו תאמרנה רון לאלקיו ומרנין לב ונשמה של כל המסובים אתו, ועשתוניהם של כולם באותה שעה, הכל בדברים שלמעלה מן השמש, ומתענגים בהם יותר מתענוגות הגוף –

מה הוא העונג הזה, האין זה מעין הנאה מזיו השכינה?

אין קוראים 'שכינה' אלא למדה זו של הקב"ה שהוא חפץ ומשכין שמו ביניהם של ברואי מטה ועל כל צרכי גופם, עד שנעשים הגופים כנשמות והתחתונים בעליונים, ולא עוד אלא שגדול הקילוס שעולה מן הברואים התחתונים מן הקילוס שעולה מן העליונים, שהעליונים בלי יצר הרע ואילו התחתונים יצר הרע שולט בהם ובאים ומשליטים יצרים על יצרים ומעלים קילוס לבוראם בשני יצריהם.

'שכינה' – הקב"ה שחפץ לשכון בינותם; 'השראת שכינה' – ישראל קדושים שאינם דוחקים רגליה אלא מפנים לה מקום בתוכם ובתוך מעיהם כבתוך לבם ונפשם.

כל שכן וקל וחומר בן בנו של קל וחומר, אדם מישראל שמקדש עצמו ומטהר עצמו מכל טומאה ומכל חטא ובא בחצרות בית ה', מקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם, מקום שהוא משתיתו של עולם ומשם בנה הבורא כל הבריאה, מקום המזבח שמשם יצר ה' את האדם הראשון והיה עינו ולבו שם כל הימים; בא לשם מקודש ומטהר ושם משלים את התשובה שבלבו ומעלה קרבן לשם שמים, סומך עליו בכל כחו כאילו הוא וקרבו אחד, ומתודה על עוונותיו לפני מי ששיכן את שמו בבית הזה, כדי להשלים כפרתו, ומברך על השחיטה ועל הזבח, ודמו וחלבו של הזבח עולים על מזבח הכפרה, ונפשו ונשמתו של המתכפר עמם, ורואה כהנים בעבודתם ולויים על דוכנם ושומע שירתם ונפשו יוצאת בדברם. והקב"ה מחזיר לו נשמה ונותן לו חיים חדשים ולב טהור בורא לו, ואש מן השמים יורדת ומלחכת הקרבן, והנשאר מן הבשר אוכלים הכהנים והוא מתכפר. וכל אותו היום, יום טוב הוא לו שאינו עושה בו מלאכה, וכיום הכפורים בשעת נעילה – הוא לו כל היום כולו וגדול ממנו שבעים ושבע! –

תדע, שכן בשנה הרביעית משנת השמיטה, שנת ביעור המעשרות, אדם עומד ומתודה לפני ה' אלקיו שעשה במעשרותיו ככל אשר נצטוה. הרי הוא אומר בוידי'ו: 'שמעתי בקול ה' אלקיו! כבר פירט כל מעשיו שעשה הכל כמצוה, ומה הוא שמוסיף לומר 'שמעתי בקול ה' אלקיו? אלא כך פירשו חכמים:

'שמעתי בקול ה' אלקיו' – הביאותיו לבית הבחירה. שכל הבא למקום אשר בחר בו ה' ועושה שם מצוותיו, הרי זה כאילו הדיבור מתיחד עליו ונעשה באותה שעה כנביא השומע את קול ה' אלקיו מידבר מתוך האש ואזניו שומעות. אפילו יעלה אדם לרקיע ויטייל בין כוכבים ועם מלאכים יהא שיחו ושיגו – שמא יתעלה התעלות כזו כשם שאדם מתעלה על קרבנו במקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם? – – –

'אשה לה' ריח נחוח' – ודאי. נחת רוח לפניו, שאמר ונעשה רצונו. מה אמר? אמר: 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' – והרי נעשה אדם בצלמו וכדמותו. 'וירדו בדגת הים ובעוף השמים' וגו' – והרי רודה הוא האדם זה בכל היקום וגם ביצרו שלו הוא רודה. אדם הוא זה ולא מלאך ואולם טהרתו וקדושתו של זה, גדולה משל מלאך – תאמר שאין זו נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו? – שלחן אחד ודאי כביכול ליוצר ולאדם קרוץ החומר שנתעלה למעלה מן השמש ולמעלה ממעלת המלאך. זאת תורת האדם ותורת קרבנותיו. זאת תורת כהנים – כל הספר הזה שאנו באים עתה לעסוק בו, ונשלמה פרים שפתינו.

משיחות צדיקים

כתוב בספר 'בית ישראל' בשם צדיקי קדמאי מענין שלמות התשובה שזכו לה מקריבי הקרבנות בבית המקדש וגם בענין זה שנזכר למעלה שאמרו חכמים: כל הנהגה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה, וזה תוכן דבריו: כמגרפה וכמטאטא שבעל הבית מנקה בהם את ביתו והם עצמם מתלכלכים בשעת כיבוד הבית, כך הוא שליח צבור נאמן המוכיח את העם בדברי תורה או עומד לפני התיבה ובתפילותיו ובנעימת קולו הוא מעוררם לשוב לפני ה' בתשובה. הציבור נעשה מזוכך מן החטאים ומן ההרהורים הרעים על יד שליח ציבור זה ובא לידי תשובה, ואילו השליח-ציבור גופו נופל קמעה ממדרגותיו בשעת מעשה מחמת הציבור, שנדבק ממחשבותיהם שלפני התשובה ומרגיש ירידה בעצמו; וסוף דבר שהוא חוזר ומתנקה ומתעלה יותר ממעלתו הראשונה רק ע"י הציבור, אימתו? – כשתשובתם נעשית שלמה ועולה מהם רוח טהרה שמהרת גם אותו ומתעלה עוד; – וכן בזמן שבית המקדש היה קיים והמזבח על מכונו והיה הכהן עובד עבודתו ומכפר בעד העם, אז היו נופלות עליו מחשבות והרהורים לא טובים מן האנשים שאת קרבנותיהם הוא מקריב, והכהן בעבודתו והלוי בדוכנו היו מרגישים זאת ויודעים מעצמם שעדיין אין תשובתם של המקריבים שלמה. אותה שעה היה הכהן רומז לבן לוי והתחילו הלויים בשיר חזק מן הראשון ובנעימה יתירה עד שנתלהבו כל הלבבות ונתעורר כל אדם בתשובה שלימה עד כדי כלות הנפש ויצאה והיתה נפש מטוהרת מכל וכל; – וכן ידועים דברי ר' חיים ויטאל ז"ל, כי בשעת הקרבת הקרבן היה הכהן מכיר בפניו של המקריב במה פגם ובמה נפגמה מחשבתו ולא זו משם עד שהיה הכהן מנקה אותו מחטאיו ויוצא משם כבריה חדשה. עד כאן מדברי הספר הנ"ל.

הרבה דרכים בטהרת החוטא מחטאיו

עוד משיחת צדיקים מן הספר 'בית ישראל' שנזכר קודם, וזו תמצית הדברים: שטן העולם שהוא מסית את הבריות לחטוא ואח"כ עולה ומשטין ויורד וממית – הרבה דרכים לפניו שבהן הוא מדיח את הבריות, וכנגדו עמלים צדיקי הדורות בדרכים מדרכים שונות כדי

לתקן את אשר עיוות זה. עיקר השתדלותם של הצדיקים עם החוטאים להביאם לידי תשובה ולכסות עליה מפני מראה עיניו של השטן שלא ירגיש בעומק תשובת הלב ולא ישטין. לשם כך בוחרים להם בכל עת דרכים חדשות והולכים בהן כדי לבלבל את השטן. מגלה הוא עקבותיהם ומתנכל להם ומעשיו מצליחים – חוזרים ומבקשים להם דרך חדשה. וכך עד עת קץ עד שיבוא התיקון האחרון שאין אחריו קילקול עוד.

הצדיק הראשון בעולם, הוא אדם הראשון יצור כפיו של הקב"ה שגדלה קדושתו מאד, התקנא בו שטן העולם הוא הנחש הקדמוני הוא מלאך סמאל שעשה בו מה שעשה וקילקל הכל. אחריו עמד נח איש צדיק ובא לתקן מעוות – שוב גבר עליו סמאל בקנאתו בו – 'ויחל נח' – עשה עצמו חולין...

בא אברהם אבינו התחיל לקרב חוטאים ולהכניסם תחת כנפי השכינה בדרך חדשה שלו כדי להערים על השטן. מה עשה, לא עסק אלא בדברים שבמאכל ומשתה, הכניס כל מיני בני אדם לביתו האכילם והשקם ונתן להם שאר צרכיהם מן העולם הזה, והרי כל הדברים האלה משלו הם – למה ירצה השטן לחבל במעשיו? כך הערים אברהם על השטן. לבסוף הרגיש סמאל שכל הנכנס לביתו של אברהם לאכול ולשתות יוצא משם בעל תשובה בדברי מוסרו ותוכחתו של אברהם אבינו. התחיל מחבל במעשיו. מה עשה – העמיד כנגדו מכניסי אורחים אחרים, ענר אשכול וממרא ולוט. כל הבא לביתם, מאכל ומשקה קיבל ולתשובה לא הגיע.

נעשה המשכן ונבנה בית המקדש, נכנסו הכהנים לעבודתם והלויים לשירם ולזמרם ונפש כי תחטא והביאה קרבן, היתה מיטהרת מקדושת המקום ומקדושתו של הכהן ומשירי קדשו של הלוי ושב בתשובה גמורה ואח"כ הקריב קרבנו, חטאתו או אשמו, וכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והלך משם נקי בלי חטא כתינוק בן יומו ומעולם לא לן אדם בחטאו. לסוף נתקנא השטן גם בזה, עשה מה שעשה והחריב את בית המקדש.

ועבשיו שאין בית המקדש קיים ועד שיחזור וייבנה במהרה בימינו בנין עולם, הצדיקים שבכל דור ודור מבקשים בכל פעם עצות ותחבולות חדשות כנגד השטן והסתותיו.

אף רבנו בעל שם טוב דרך חדשה סלל לתלמידיו שיהו מתקדשים ומיטהרים אתו יחד ומעיני שטן נעלמה. הצדיק יושב על שלחנו ותלמידיו עמו אוכלים ושותים ושמחים ונהנים מזיו קדושה מכוסה ונעלמה. אפילו אינו מוכיחם ולא מייסרם אבל הצדיק אוכל בקדושה ובטהרה עצומה עד השולחן נעשה לפני ה' כמזבח כפרה והאכילה כקרבן. והולכים ויוצאים מן השולחן הטהור הזה נקיים ומטהרים מחטא ועוון. עד כאן מספר 'בית ישראל'.

ועבשיו, אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים שירחם עמו וישוב ויבנה ביתו להיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל על מעמדם להעביר ממשלת זדון מן הארץ, במהרה בימינו, אמן'.